

પ્રવચન નં. ૭૮, શ્લોક-૧૦૯, ગાથા-૮૨, મંગળવાર, કારતક સુદ ૧૦,
તા. ૩૦-૧૦-૧૯૭૯

‘નિયમસાર’ પહેલી પાંચ ગાથાનો કળશ છે. ૧૦૯ કળશ.

ભવ્યઃ સમસ્તવિષયાગ્રહમુક્તચિન્તઃ

સ્વદ્રવ્યપર્યયગુણાત્મનિ દત્તચિન્તઃ ।

મુક્ત્વા વિભાવમખિલં નિજભાવમિન્નં

પ્રાપ્નોતિ મુક્તિમચિરાદિતિ પંચરત્નાત્ ॥૧૦૯॥

શ્લોકાર્થ :- ‘આ પ્રમાણે પંચરત્નો દ્વારા...’ ભેદથી ભિન્ન બતાવ્યું ને? ખરેખર તો ભાઈએ ત્રણ શબ્દ મૂક્યા છે. રંગ, રાગ અને ભેદથી ભિન્ન. ‘હુકમચંદ’. રંગ, રાગ અને ભેદથી ભિન્ન. રંગ શબ્દે વર્ણ આદિ ચીજ, રાગ શબ્દે પુણ્ય-પાપના ભાવ અને ભેદ શબ્દે પર્યાયોના ભેદો. આ ગુણસ્થાન, માર્ગણસ્થાન ભેદો. રંગ, રાગ અને ભેદથી ભિન્ન, એવું જે જ્ઞાનાત્મક તત્ત્વ. ‘પંચરત્નો દ્વારા જેણે સમસ્ત વિષયોના ગ્રહણની ચિંતાને છોડી...’ પરની ચિંતા નિમિત્તની, રાગની, ભેદની ચિંતાને છોડી. આહાહા...! ઝીણી વાત છે બહુ, ભાઈ! જ્યાં જાવું છે એ

ચીજ અભેદ છે. અખંડ જ્ઞાન, આનંદનો કંદ એ પરના વિષયગ્રહણથી રહિત થઈ, પરના વિષયોના ગ્રહણની ચિંતાને છોડી. આહાહા...! ભેદ છે તેની પણ ચિંતા છોડી. આહાહા...!

‘અને નિજ દ્રવ્યગુણપર્યાયના સ્વરૂપમાં...’ ‘સ્વદ્રવ્યપર્યયગુણાત્મનિ’ એમ શબ્દ છે. નિજદ્રવ્ય એ વસ્તુ, એના જે જ્ઞાનાદિ અનંત ગુણો અને એની જે નિર્મળ પર્યાય છે, એમાં જેની રમણતા છે. આહાહા...! ‘નિજ દ્રવ્યગુણપર્યાયના સ્વરૂપમાં ચિત્તને એકાગ્ર કર્યું છે,...’ નિમિત્તો, સંયોગો એ તો પોતાની પર્યાયમાં પણ નથી. કર્મ, શરીર, સ્ત્રી, કુટુંબ, પરિવાર, દેશ, પૈસો, લક્ષ્મી એ તો પર્યાયમાં પણ નથી. એ તો ભિન્ન છે. પર્યાયમાં જે રાગ-દ્વેષ છે, એથી પણ સ્વરૂપ તો ભિન્ન છે. અને સ્વરૂપમાં, પર્યાયનો જે ભેદ દેખાય છે, એ તો પર્યાયદષ્ટિએ, પર્યાયબુદ્ધિએ જણાય છે. વસ્તુબુદ્ધિએ એમાં ભેદ છે નહિ. આહાહા...!

સંસારને કિનારે જાવું છે. આહાહા...! જ્યાં મુક્તિના મંડપ અંદર પડ્યા છે. આહાહા...! મુક્ત સ્વરૂપ જ છે એ. જ્યાં રંગ અને રાગથી ભિન્ન અને ભેદથી પણ ભિન્ન, એવી એ ચીજ મુક્તસ્વરૂપ અભેદ ચિદાનંદ (છે). આહાહા...! અહીંયાં જાવું એને.

કેટલું છોડવું અને કોને ગ્રહણ કરવું? આહાહા...!

ભેદ, રંગ અને રાગનું લક્ષ્ય છોડી, અભેદ ચૈતન્યમૂર્તિ જ્ઞાનાનંદ ધ્રુવ નિત્ય, જે સત્ છે એ તો ત્રિકાળ છે. અને સત્ છે એ તો એકરૂપે ત્રિકાળ અભેદ છે. એમાં એકાગ્ર થઈને. આહાહા...! નિજ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય. ભગવાનના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય નહિ. ભગવાનના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય તો પરમાં ગયા. એ તો સંયોગમાં ગયા. એ તો પર્યાયમાં પણ નથી. ભગવાનના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય તો આ પર્યાયમાં પણ નથી. ફક્ત પર્યાયમાં તેના તરફની ભક્તિ આદિનો રાગ છે પણ એ રાગથી પણ ભિન્ન સ્વરૂપ અંદર છે. આહાહા...! અને રાગને જાણનારી જ્ઞાનની અવસ્થાઓ, મતિ-શ્રુત આદિના ભેદો, એથી પણ અભેદ ચીજ તો જુદી તદ્દન છે. આહાહા...! અરે...રે...! અહીંયાં હવે જાવું.

એવા ‘સ્વરૂપમાં ચિત્તને એકાગ્ર કર્યું છે,...’ જ્ઞાનાનંદ પ્રભુ ધ્રુવ અભેદ ચીજ જે છે, તેમાં જ્ઞાનની પર્યાયને... ચિત્તને એટલે જ્ઞાનની પર્યાયને ‘એકાગ્ર કર્યું છે,...’ આહાહા...! હવે અહીંયાં ક્યાં જાવું? ‘ચીમનભાઈ’! આ બહારની ઉપાધિ ને... આહાહા...! ભાઈ! હિતના પંથ. હિતનો પંથ કોઈ જુદો છે. અનંતકાળથી એણે હિત કર્યું નથી. એની દષ્ટિ નિમિત્ત ઉપર કાં ભેદ ઉપર કાં રાગ ઉપર રહી છે. આહાહા...! અભેદમાં રાગ રહિતમાં સંયોગરહિત ચીજ છે, તેમાં એકાગ્ર કોઈ દિ’ થયો જ નથી. આહાહા...! એકાગ્ર એટલે એને એકને દષ્ટિમાં લઈને તેમાં લીનતા કરવી. આહાહા...!

‘ચિત્તને એકાગ્ર કર્યું છે, તે ભવ્યજીવ...’ તે ભવ્યજીવ અલ્પકાળમાં મોક્ષને લાયક છે. અલ્પકાળ આવશે. એનો અર્થ કરવો પડશે પછી. ‘તે ભવ્ય જીવ નિજભાવથી ભિન્ન...’ નિજભાવ જે જ્ઞાયક અને જ્ઞાનાનંદ ધ્રુવ સ્વરૂપ, જે દષ્ટિનો વિષય જે ધ્યેય, પૂર્ણાનંદનો

નાથ પ્રભુ, એવા નિજભાવથી ભિન્ન. પરદ્રવ્ય ભિન્ન, રાગ ભિન્ન અને પર્યાયના ભેદ પણ ભિન્ન. આહાહા...! હવે આવો ઉપદેશ. માર્ગ તો આવો છે, ભાઈ!

અનંત અનંત કાળ વીત્યા, ચોરાશીના અવતાર. ચોરાશી લાખ યોની-ઉત્પત્તિના સ્થાન. એક એક યોનીમાં અનંતવાર ઊપજ્યો છે. એ અભેદની દૃષ્ટિ કરી નથી માટે. આહાહા...! જે પૂર્ણ સત્ છે, અનાદિ શાશ્વત છે, એકરૂપ જ્ઞાયકભાવ, એકરૂપ ધ્રુવ સ્વભાવ, એકરૂપ ભાવ છે, એની એકાગ્રતા વિના ભવનો અંત આવે એવું નથી. આહાહા...! બહારની પ્રવૃત્તિ ગમે તેટલી ક્રિયાકાંડની કરે, એ બધી રાગની વૃત્તિઓ છે, એ કાંઈ આત્માનું સ્વરૂપ નથી.

સ્વ-રૂપ. સ્વ એનું રૂપ જે છે, સ્વ એનો ભાવ જે છે એ તો ત્રિકાળી જ્ઞાયક ધ્રુવ ચૈતન્ય, તેમાં એકાગ્ર થઈ... આહાહા...! સકળ ભાવ 'નિજ ભાવથી ભિન્ન...' નિજભાવ, જ્ઞાયકભાવ, ચિદાનંદ ભાવ, તેનાથી ભિન્ન, 'એવા સકળ વિભાવને છોડી...' એટલે કે ભેદના ભાવને પણ છોડી. આહાહા...! રાગના વિકલ્પને તો છોડી, એ તો ઠીક પણ ભેદભાવને પણ છોડી. કારણ કે ભેદભાવમાં પણ વિભાવ છે. એ ભેદભાવ પણ કર્મના નિમિત્તથી થયેલા ભેદ છે. વસ્તુમાં એ નથી. આહાહા...!

'નિજ ભાવથી ભિન્ન એવા સકળ વિભાવને છોડી અલ્પકાળમાં મુક્તિને પ્રાપ્ત કરે છે.' અલ્પકાળમાં મુક્તિને પ્રાપ્ત કરે છે એમાં કમબદ્ધ ક્યાં આવ્યું? આ તો થોડા કાળમાં પ્રાપ્ત કરે છે એમ કહ્યું. જે કાળે મુક્તિ થવાની છે તે કાળનું અહીં ક્યાં આવ્યું? અહીં તો અલ્પકાળે કીધું. એનો અર્થ જ એ થયો, પ્રભુ! કે જેણે નિજભાવને ગ્રહણ કર્યો અને પરભાવને છોડ્યો, એને હવે અલ્પકાળમાં જ એના કમમાં કેવળજ્ઞાન આવવાનું છે. અલ્પકાળમાં એટલે કંઈ કાળ આઘો-પાછો થાય એમ નથી. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? છે ને? અલ્પકાળ શબ્દ છે. 'અચિરાત્' સંસ્કૃતમાં 'અચિરાત્' છે. અલ્પકાળમાં. આહાહા...! એનો અર્થ જ એ. જેણે ભગવાન પૂર્ણાનંદના નાથને પકડ્યો, એમાં ચિત્તને એકાગ્ર કર્યું, એને હવે થોડા કાળમાં જ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિનો કમ છે. કમબદ્ધમાં થોડા કાળમાં જ કેવળ થવાનું છે, એને લાંબો કાળ હોતો નથી. આહાહા...! આવી વાતું છે. કમબદ્ધ તૂટે નહિ અને અલ્પકાળમાં મુક્તિ થાય એનો અર્થ આ છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...!

'સકળ વિભાવને છોડી...' સંપૂર્ણ સ્વભાવમાં એકાગ્ર થઈ. આહાહા...! એને તો અલ્પકાળમાં પરમાનંદની, મુક્તિની પ્રાપ્તિ છે. એને હવે લાંબો કાળ છે નહિ. છે કમબદ્ધમાં. આહાહા...! પણ આવી જેની દૃષ્ટિ થઈ અને સર્વ વિભાવની ચિંતા છોડી અને પૂર્ણ સ્વભાવમાં એકાગ્ર થયો, એને પૂર્ણની પ્રાપ્તિ થવાનો કાળ જ અલ્પ છે. કમબદ્ધમાં એને કાળ જ અલ્પ છે હવે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? 'અચિરાત્' કીધું માટે ત્યાં કમબદ્ધ ફરી જાય છે એમ નથી. આહાહા...! શબ્દ તો આ છે. આમાં એકાગ્ર થાય એટલે કે એને કમે કેવળજ્ઞાન થશે, એમ ન લીધું. એનો અર્થ જ એ થયો.

ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદના નાથને જેણે પકડ્યો... આહાહા..! પૂર્ણ પરમાત્મસ્વરૂપ જ્ઞાયકભાવ, એમાં જેની એકાગ્રતા થઈ, એની પર્યાયમાં કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાનો ક્રમ જ હવે અલ્પ છે. આહાહા..! થાશે તો જે સમયે મુક્તિ થવાની તે સમયે જ થાય. પણ આમ જેણે કર્યું તેને અલ્પકાળમાં થશે એવું જ ક્રમબદ્ધ એમાં છે. આહાહા..! આવી વાતું છે. અરે..રે..! એણે નવરાશ લીધી નથી. પોતાના હિતને માટે ફૂરસદ મળતી નથી. અહિતના કામમાં ફૂરસદનો કાળ બધો ત્યાં ગાળે. અરે..રે..!

અહીં એ કહે છે, કે એકવાર પ્રભુ તું પરભાવ અને પરના ભેદભાવને પણ છોડીને જ્ઞાનાનંદ ધ્રુવ સત્ સત્ સત્ શાશ્વત, અભેદ ચીજ છે તેમાં એકાગ્ર થા. અને અભેદમાં એકાગ્ર થતાં, પ્રભુ! તને અલ્પકાળમાં હવે કેવળજ્ઞાન થવાનું છે. એને લાંબો કાળ હોતો નથી. આહાહા..! એની મુક્તિ અલ્પકાળમાં છે. એવા ક્રમબદ્ધમાં એની મુક્તિ અલ્પકાળમાં થાય તેવો જ એનો કાળ છે. આહાહા..!

અરે..રે..! જગતના બાહ્ય પદાર્થોની વિસ્મયતા, અધિકતા અને તેના મહાત્મ્ય અને મોટપ આગળ ભગવાનની મોટપ એને સૂઝતી નથી. આત્માની અંદર જે મોટપ છે, તેના સિવાય જગતની શરીર, વાણી, મન, ચેષ્ટાઓ, રંગ, રાગ એની એને વિસ્મયતા ને અચિંત્યતા ને અપૂર્વતા દેખાય છે. તેથી તેમાં રોકાઈને ભગવાન એવો અપૂર્વ સ્વભાવ તેને ભૂલી ગયો છે એ. જેનું મહાત્મ્ય કરવું જોઈએ તેને ભૂલી ગયો, અને જેનું મહાત્મ્ય છોડવું જોઈએ તેના મહાત્મ્યમાં ઘૂસી ગયો. આહાહા..! સમજાય છે? આ તો અંદર ગળગળાટ થઈ જાય એવું છે. ‘માણેકચંદભાઈ’ સવારમાં કહેતા હતા. આહાહા..! વાત એવી, બાપુ! શું કરીએ? આહા..!

જેમાં ભવ અને ભવના ભાવ નથી. અરે..! જેમાં ભેદ નથી. આહાહા..! ભવ અને ભવનો ભાવ તો જે ચીજમાં નથી, પણ જે ચીજનો ભેદ પડે તે ભેદ પણ એ ચીજમાં નથી. આહાહા..! એવો જે ભગવાનઆત્મા, શરીર ઉપરના દેખાવ છોડી દે, ભાઈ! એ ચીજ કાંઈ તારી નથી. એ કાંઈ તારે લઈને નથી, એ તો બધું જડને લઈને છે. આ બધો દેખાવ. આહાહા..! પંચરત્નની ગાથા છે ને? આહાહા..! ઓલા રતન નહિ તમારા, એય..! ધૂળના રતન નહિ. આહાહા..! આ તો ચૈતન્યરતન.

અનંત અનંત આનંદ અને અનંત અનંત બેહદ જ્ઞાન, અનંત અનંત વીર્ય અને અનંત અનંત શાંતિરસનો પિંડ પ્રભુ! શાંત.. શાંત.. શાંતનો દરિયો. આહાહા..! ‘ઉપશમરસ વરસે રે પ્રભુ તારા નયનમાં.’ આવે છે ને? ઉપશમરસ વરસે પ્રભુ ! આહાહા..! જેમાં ઉપશરસ, અકષાય સ્વભાવ. શાંત... શાંત... શાંત... શાંત. અનંતી શાંતિ, અનંતી સ્વચ્છતા, એવો જે ભગવાનઆત્મા, એમાં જે એકાગ્ર થયો તેને પર્યાયમાં પૂર્ણ શાંતિ અને પ્રાપ્તિનો કાળ જ અલ્પ છે હવે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

અને નમો લોએ સવ્વ સિદ્ધાણં, નમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી સવ્વ સિદ્ધાણં. એવો શાસ્ત્રમાં પાઠ છે. તે પોતે પણ અલ્પકાળમાં સિદ્ધ થવાનો છે તે નમો લોએ સવ્વ સિદ્ધાણંમાં આવી જાય છે. સમજાય છે કાંઈ? મૂળ આખું પદ એવું છે-નમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી અરિહંતાણં એમ છે. અહીં તો ઇમો અરિહંતાણં, પછી એનું છેલ્લું આવે છે, નમો લોએ સવ્વ સાહૂણં. એ છેલ્લું પદ બધાને લાગુ પડે છે. નમો લોએ સવ્વ અરિહંતાણં. એ ઉપરાંત પરમાગમમાં એ આવ્યું છે કે, ત્રિકાળવર્તી... આહાહા..! કેટલો કાળ લક્ષમાં લીધો? કે ત્રણે કાળમાં વર્તતા અરિહંતોને નમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી અરિહંતાણં. નમસ્કાર. આહાહા..! નમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી સિદ્ધાણં. એમાં પોતે પણ અલ્પકાળમાં સિદ્ધ થવાનો છે તો એને પણ નમસ્કાર પહોંચી જાય છે. આહાહા..!

નમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી આઈરિયાણં. આચાર્યનું પદ કોઈને આવવાનું હોય તો. ન હોય તો તો પાધરું (સીધો) સાધુ અરિહંત ને સિદ્ધ થશે. ઇમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી ઉવજ્જાયાણં, ઇમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી સાહૂણં. આ આખું પદ આમ છે. ‘ધવલ’માં આમ લીધું છે. આહાહા..! અરે..રે..! ક્યાં કાંઈ પડી છે? કોણ આ શું?

ત્રિકાળ વસ્તુ, જેની પ્રતીતમાં વ્યવહાર પણ ત્રિકાળ અરિહંતો, ત્રિકાળ સિદ્ધો, ત્રિકાળ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય. આહાહા..! જેની વ્યવહારની વિકલ્પની શ્રદ્ધામાં પણ આ ત્રિકાળી પંચ પરમેષ્ઠીઓ જ્યાં આવી જાય છે. આહાહા..! અને એ પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્વરૂપ જ આત્માનું છે. આત્મા પંચ પરમેષ્ઠી સ્વરૂપે જ છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! શું થાય? વસ્તુ ક્યાંય પડી રહી અને માર્ગ પણ ક્યાંય (પડ્યો રહ્યો). ક્યાંક દોરે દોરાઈ ગયા. ધર્મને નામે પંથ કપાણા નહિ, પંથ વધી ગયા. આહાહા..!

અહીં કહે છે, એવા નિજભાવથી ‘તે ભવ્ય જીવ નિજ ભાવથી ભિન્ન એવા સકળ વિભાવને (ભેદો આદિને) છોડી અલ્પકાળમાં મુક્તિને પ્રાપ્ત કરે છે.’ આહાહા..! અલ્પકાળમાં પરમાત્મા સિદ્ધ થવાનો છે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! પંચમઆરાને પ્રાણીને પણ આમ, અપ્રતિબદ્ધ શ્રોતાને પણ આચાર્ય આમ કહે છે. પંચમઆરાના સાધુ, આચાર્ય એમ કહે છે, કે પંચમઆરાના જીવ પણ જો સર્વ ભાવને છોડીને અંતર એકાગ્ર થાય તો અલ્પકાળમાં મુક્તિ થશે. આહાહા..! એને કહે છે ને? આ કહેનાર પંચમઆરાના સાધુ છે ને? સાંભળનારા પણ પંચમઆરાના છે ને? આહાહા..! ભલે એને એકાદ-બે ભવ થાય, પણ એ મુક્તિ પામવાના છે. આહાહા..!

આનંદના સાગરને જ્યાં અંદરમાં ઉછાળ્યો... આહાહા..! પર્યાયમાં અતીન્દ્રિય આનંદના સ્વાદ આવ્યા, એ સ્વાદમાં પંચ પરમેષ્ઠીનું રૂપ પણ ખ્યાલમાં આવી ગયું. આહાહા..! અને દ્રવ્યસ્વભાવનું સ્વરૂપ પણ ખ્યાલમાં આવી ગયું. એ અલ્પકાળમાં મુક્તિને પ્રાપ્ત થશે. પંચમઆરાના જીવને આમ કહે! અત્યારે મુક્તિ નથી ને. ભાઈ! સાંભળને ભાઈ! આમ કરશે

એને એકાદ-બે ભવે પણ મુક્તિ થશે એ એને અલ્પકાળ જ છે. ટીકામાં ક્યાંક આવે છે. ઓલું નથી આવતું ક્યાંક પાછળ? એમ કે આમ કરશે એને મુક્તિ થશે. ચરમશરીરી અને અચરમશરીરીની વાત આવે છે ને? એમાં ટીકામાં આવે છે. ‘પરમ અધ્યાત્મ તરંગણી’માં, બે-ત્રણ ભવે મોક્ષ જશે. ભવે અચરમશરીરી છે, છેલ્લું શરીર નથી. ટીકામાં છે, સંસ્કૃત ટીકામાં. આહાહા...! ‘પરમઅધ્યાત્મ તરંગણી’માં છે. ચરમશરીરી અને અચરમશરીરીમાં એ વાત નથી આવતી? ગાથામાં આવે છે ને? તીર્થકરો, અરિહંતો એમાં આવે છે ને? આમ કર્યું બધાએ. એ ગાથા આવે છે. આહાહા...!

એ અહીં કહે છે. અલ્પકાળમાં મુક્તિ થશે. બહુ જ ગાથા. બહુ જ માંગલિકની છે. આહાહા...! માંગલિકના મંડપ નાખ્યા. આહાહા...! એનું મંગળીક પૂર્ણ થઈ જવાનું. આહાહા...! જેને બહારના રસ છૂટી ગયા, બહારની વિસ્મયતા, અચિંત્યતા, અધિકતા, મહિમા, કોઈપણ ચીજની મહિમા, ઇન્દ્રના પદની પણ મહિમા જેને છૂટી ગઈ છે. આહાહા...! જેને રાગ અને સ્વર્ગનો વિકલ્પ પણ છૂટી ગયો છે. આહાહા...! એવો જે ભગવાનઆત્મા, ભવે પંચમઆરામાં રહેલો જન્મ્યો છે, પણ કહે છે, કે પ્રભુ! તું પંચમઆરામાં પણ પૂર્ણસ્વરૂપે છે કે અપૂર્ણ થઈ ગયું છે? આહાહા...! વસ્તુ તો પૂર્ણ ત્રિકાળે છે. એમાં પંચમઆરામાં આ પૂર્ણ ન પામે અને પૂર્ણ નથી. પૂર્ણ નથી એમ કેમ કહેવું? અને પૂર્ણ છે, એને પૂર્ણની પ્રાપ્તિ ન થાય એમ કેમ કહેવું? કહે છે. ‘પાટણીજી’! આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- અજબ વાત છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વાત તો આવી છે, ભગવાન! આહાહા...! નાની નાની ઉંમરના બાળકો. આ વાલની વ્યાધિ થાય છે ને? વાલની નહિ? મરી જાય છે બિચારા. દસ-દસ વર્ષની, પંદર-પંદર વર્ષની ઉંમર. વાલ થાય છે ક્યાંક. અહીં એક આપણો જૈનશાળાનો છોકરો ભણતો. ૧૫-૧૭ વર્ષનો યુવાન હતો. આવતો. એ અહીં મરી ગયો. પહેલા બીજામાં પોસ્ટ માસ્તરને ત્યાં હતો. પહેલું ત્યાં હતું ને ત્યાં. એ બહાર ઉતર્યો હેઠે જ્યાં પેશાબ કરવા. ઉડી ગયો. ક્યાંક વાલ થાય. એક બાઈ પણ કહે છે કે મને વાલ થાય છે. હમણા દવા કરવા જવાના. આપણા આને પણ વાલ હતો ને? ‘વિનુભાઈ’ને. આ ‘હિંમત’ના કાકાને. આહાહા...! એને વાલ હતો. ક્યારે ક્યાં દેહને શું થાય? એ તો નાશવાન છે. એને ક્યે ક્ષણે કેમ થાય? એનું તારે શું કામ છે? તારી ક્ષણ પકડને. આહાહા...!

આ શ્લોક પંચરતનનો સરવાળો કર્યો છે. આહાહા...! હવે ૮૨ ગાથા.

ગાથા-૮૨

एरिसभेदभ्यासे मज्झत्थो होदि तेण चारित्तं ।
तं दिढकरणणिमित्तं पडिक्कमणादी पवकखामि ॥८२॥

ईद्गभेदाभ्यासे मध्यस्थो भवति तेन चारित्रम् ।
तद्दृढीकरणनिमित्तं प्रतिक्रमणादिं प्रवक्ष्यामि ॥८२॥

अत्र भेदविज्ञानात् क्रमेण निश्चयचारित्रं भवतीत्युक्तम् ।

पूर्वोक्तपंचरत्नांचितार्थपरिज्ञानेन पंचगतिप्राप्तिहेतुभूते जीवकर्मपुद्गयोर्भेदाभ्यासे सति, तस्मिन्नेव च ये मुमुक्षवः सर्वदा संस्थितास्ते ह्यत एव मध्यस्थाः, तेन कारणेन तेषां परमसंयमिनां वास्तवं चारित्रं भवति । तस्य चारित्राविचलस्थितिहेतोः प्रतिक्रमणादिनिश्चयक्रिया निगद्यते । अतीतदोषपरिहारार्थं यत्प्रायश्चित्तं क्रियते तत्प्रतिक्रमणम् । आदिशब्देन प्रत्याख्यानादीनां संभ्रश्चोच्यत इति ।

तथा चोक्तं श्रीमदमृतचन्द्रसूरिभिः :-

(अनुष्टुभ्)

“भेदविज्ञानतः सिद्धाः सिद्धा ये किल केचन ।
अस्यैवाभावतो बद्धा बद्धा ये किल केतन ॥”

આ ભેદના અભ્યાસથી માધ્યસ્થ થઈ ચારિત બને;
પ્રતિક્રમણ આદિ કહીશ હું ચારિત્રદેહતા કારણે. ૮૨.

અન્વયાર્થ :- [ઈદ્ગભેદાભ્યાસે] આવો ભેદ-અભ્યાસ થતાં [મધ્યસ્થઃ] જીવ મધ્યસ્થ થાય છે, [તેન ચારિત્રમ્ ભવતિ] તેથી ચારિત્ર થાય છે. [તદ્દૃઢીકરણનિમિત્તં] તેને (ચારિત્રને) દેહ કરવા નિમિત્તે [પ્રતિક્રમણાદિં પ્રવક્ષ્યામિ] હું પ્રતિક્રમણાદિ કહીશ.

ટીકા :- અહીં, ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા ક્રમે નિશ્ચય-ચારિત્ર થાય છે એમ કહ્યું છે.

પૂર્વોક્ત પંચરત્નોથી શોભિત અર્થપરિજ્ઞાન (–પદાર્થોના જ્ઞાન) વડે પંચમ ગતિની પ્રાપ્તિના હેતુભૂત એવો જીવનો અને કર્મપુદ્ગલનો ભેદ-અભ્યાસ થતાં, તેમાં જ જે મુમુક્ષુઓ સર્વદા સંસ્થિત રહે છે, તેઓ તે (સતત ભેદાભ્યાસ) દ્વારા મધ્યસ્થ થાય છે અને તે કારણથી

તે પરમ સંયમીઓને વાસ્તવિક ચારિત્ર થાય છે. તે ચારિત્રની અવિચળ સ્થિતિના હેતુએ પ્રતિક્રમણાદિ નિશ્ચયક્રિયા કહેવામાં આવે છે. અતીત (-ભૂતકાળના) દોષોના પરિહાર અર્થે જે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવામાં આવે છે તે પ્રતિક્રમણ છે, 'આદિ' શબ્દથી પ્રત્યાખ્યાનાદિનો સંભવ કહેવામાં આવે છે (અર્થાત્ પ્રતિક્રમણાદિમાં જે 'આદિ' શબ્દ છે તે પ્રત્યાખ્યાન વગેરેનો પણ સમાવેશ કરવા માટે છે).

એવી રીતે (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિએ (શ્રી સમયસારની આત્મખ્યાતિ નામની ટીકામાં ૧૩૧મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-

“[શ્લોકાર્થ :-] જે કોઈ સિદ્ધ થયા છે તે ભેદવિજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા છે; જે કોઈ બંધાયા છે તે તેના જ (ભેદવિજ્ઞાનના જ) અભાવથી બંધાયા છે.”

ગાથા-૮૨ ઉપર પ્રવચન

एरिसभेदभासे मज्झत्थो होदि तेण चारित्तं ।
तं दिढकरणणिमित्तं पडिक्कमणादी पवकखामि ।। ८२ ।।

આ ભેદના અભ્યાસથી માધ્યસ્થ થઈ ચારિત બને;
પ્રતિક્રમણ આદિ કહીશ હું ચારિત્રદેહતા કારણે. ૮૨.

એ મુનિરાજ પંચમઆરાના સંતને કહે છે. પંચમઆરામાં આમ થઈ શકે છે. આહાહા...! નિશ્ચયપ્રતિક્રમણ, નિશ્ચય પ્રત્યાખ્યાન, સત્ય પ્રતિક્રમણ, સત્ય પ્રત્યાખ્યાન, સત્ય વંદન, સત્ય ભક્તિ, સત્ય સમાધિ, સત્ યોગ, એને હું હવે કહીશ. આહાહા...! પંચમઆરાના પ્રાણી પણ તેને પહોંચી શકશે, માટે તેને હું કહીશ એમ કહે છે. આહાહા...! એમ ઓથ ન લે કે પંચમકાળ છે, હીણ સંઘયણ છે. સંઘયણ મોળા છે, આમ છે, તેમ છે. એમ રહેવા દે, ભાઈ! વસ્તુ તો જેવી તીર્થંકરના સમવસરણમાં ગયો ત્યારે પૂર્ણ હતી, એવી જ પૂર્ણ અત્યારે છે. આહાહા...! એ પૂર્ણમાં કોઈ અપૂર્ણતા અને વિપરીતતા તો એક અંશ પણ આવી નથી. આહાહા...! પણ એ પૂર્ણની પ્રતીતિ અને પૂર્ણનો અનુભવ (થવો) એ કોઈ અલૌકિક વાતું છે, ભાઈ! આહાહા...! એ વિના એને સંસારના પરિભ્રમણના આરાનો અંત નહિ આવે, પ્રભુ! મનાવી લેશે ભલે. બહારથી કાંઈક પ્રવૃત્તિ કરે, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ અને મનાવી લે કે આમાંથી આપણને થશે. એ સંસાર છે. આમાં નહોતું આવ્યું? સમાધિમાં આવ્યું હતું. તન સંસાર છે. આવ્યું હતું ને? આ શરીર એ સંસાર છે. એમ કીધું છે. રાગની તો વાત શું કરવી? આહાહા...! આ તો જડ છે, અજીવ છે, માટી છે, જે આત્માની પર્યાયમાં પણ નથી. આત્માના દ્રવ્ય-ગુણમાં તો નથી પણ આત્માની પર્યાયમાં શરીર નથી. શરીર તો

શરીરમાં છે. આહાહા..! એ તનને સંસાર કીધો. આહાહા..! બે ગાથા આવી હતી. કાલે સજ્જાયમાં. તન શરીર છે તો સંસાર છે. તો રાગ તો સંસાર છે જ, ભાઈ! આહાહા..! જ્યારે આત્માની પર્યાયમાં ચીજ નથી એને સંસાર કીધો... આહાહા..! તો એની પર્યાયમાં રાગ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિના પરિણામ પર્યાયમાં છે, (એ) સંસાર છે. આહાહા..! એનાથી રહિત પ્રભુ મુક્તસ્વરૂપ અંદર છે. એને અહીંયાં કહે છે.

ટીકા :- ‘અહીં, ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા...’ શરીરથી ભિન્ન, રાગથી ભિન્ન, ભેદથી ભિન્ન. આહાહા..! પરમસત્ય પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરનું પરમસત્ય કોઈ અલૌકિક છે, ભાઈ! આહાહા..! એને અત્યારે વિકૃત કરી નાખ્યું છે. આહાહા..! જેને ઇન્દ્રો સાંભળવા જાય છે, ગણધરો જેને સાંભળે છે, એકભવતારી ઇન્દ્ર એ પ્રભુ પાસે સાંભળવા જાય છે. એ વાત કેવી હશે? ભાઈ! આહાહા..!

અહીં કહે છે, કે ‘અહીં, ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા...’ રાગથી ભિન્ન, રંગથી ભિન્ન અને ભેદથી ભિન્ન. આહાહા..! ભગવાન અંદર આત્મા આનંદનો નાથ, અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર પ્રભુ, પરમાત્મ સ્વરૂપ જ પોતાનું છે... આહાહા..! કેમ બેસે? એ પરમાત્મ સ્વરૂપને ‘ભેદજ્ઞાન દ્વારા...’ શરીર-વાણી તો હું નહિ, પણ દયા, દાનના રાગના પરિણામ એ હું નહિ. અને એમાં ગુણસ્થાનના, જીવસ્થાનના ભેદ પડે છે એ પણ હું નહિ. આહાહા..! અંદર સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર, એને ભેદજ્ઞાન દ્વારા. આહાહા..! છે?

‘ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા...’ એમ નથી કહ્યું કે રાગ દ્વારા, નિમિત્ત દ્વારા તને મુક્તિ પ્રાપ્ત થશે. આહાહા..! ‘ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા...’ પ્રભુ પૂર્ણાનંદનો નાથ અંદર, એને પરથી ભેદ કરીને. આહાહા..! હવે જેનાથી જુદું પડવું છે એ વ્યવહારથી નિશ્ચય થાય કેમ? લખાણ આવે શાસ્ત્રમાં, એ તો જ્ઞાન કરાવવા માટે. આહાહા..! જેનાથી ભેદ કરવો છે એનાથી આત્માની પ્રાપ્તિ થાય... અરે..! પ્રભુ! એ શી રીતે બને? એથી અહીં ‘ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા...’ લીધું છે. નિમિત્તથી જુદો, દયા, દાન અને ભક્તિના પરિણામથી જુદો અને એક સમયની પર્યાયથી પણ અભેદ તે જુદી ચીજ છે. આહાહા..!

આ તો દુનિયાનું કરવું કે આ કરવું, હવે આ શું કરવું? આ બાયડી-છોકરાને સાચવવા કે... ૨૦ વર્ષની યુવાન અવસ્થા થાય, બાયડી પરણે, છોકરા થાય, એને સાચવવા, પાલવવા શું કરવું? હવે આ કરવું કે આ કરવું? હોળી. આહાહા..! અરે..! પ્રભુ એ તો હોળી અનંત કાળથી કરી છે ને, પ્રભુ! એ હોળીને તો હવે શાંત કરવાની છે અહીં તો. આહાહા..!

કહે છે, કે ‘ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા ક્રમે...’ ક્રમે. આહાહા..! પહેલા રાગથી ભિન્ન કરે, પછી પર્યાયનો ભેદ એનાથી ભિન્ન કરે. આહાહા..! એ ‘ક્રમે નિશ્ચય-ચારિત્ર થાય છે.’ આ ક્રમે નિશ્ચય ચારિત્ર થાય છે ‘એમ કહ્યું છે.’ અરે..રે..! એ વાત તો આખી પડી રહી. નિશ્ચયચારિત્ર નહિ, અત્યારે તો શુભજોગ જ હોય, શુભરાગ હોય, લ્યો. આહાહા..! ‘શ્રુતસાગર’ છે.

‘શાંતિસાગર’ના કેડાયત. ‘ધર્મસાગર’ આચાર્યપદે છે અને આને આચાર્યપદ ન મળ્યું. વાંચન એનું વધારે છે. એ એમ કહે છે. છાપામાં આવ્યું હતું. અત્યારે તો સાધુને કે બધાને શુભજોગ જ હોય. અહીં પ્રભુ કહે છે કે શુભજોગ છે એ સંસાર છે. અર..ર..! અત્યારે સંસાર જ હોય, સંસારરહિત ધર્મ હોય નહિ (એમ) એનો અર્થ થયો. આહાહા..! હમણા ‘કાંતિભાઈ’ ત્યાં ગયા હતા. ચોમાસું ત્યાં છે ને? ઓલા ‘રાજમલ’નું ગામ ક્યું? ‘કુચામણ’ ત્યાં ચોમાસું હતું. ‘રાજમલ’ એના મિત્ર છે. ‘કાંતિભાઈ’ને એની શ્રદ્ધાનો મેળ ખાય. આહાહા..! ત્યાં ગયા હતા, થોડી વાત કરી, એમાં પછી સાંભળી. પણ એક અર્જિકા એમ બોલી કે આ તો તમે ‘સોનગઢ’ની વાતું કરો છે. લ્યો. સાચી વાત હોય એ ‘સોનગઢ’ની. અને આ ઉપચારી ને ખોટી વાત હોય એ અમારી ઘરની. આહાહા..!

અહીં કહે છે, કે ‘ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા...’ ચારિત્ર કેમ થાય? કે પહેલા રાગથી ભિન્ન પડીને સ્વરૂપનો અનુભવ કરે ત્યારે સમ્યગ્દર્શન થાય. પછી રાગની અસ્થિરતા રહે, તેનાથી છૂટીને અંદર સ્થિર થાય ત્યારે ચારિત્ર થાય. આહાહા..! આવું કામ મોટું. કાંઈ સહેલું નહિ હોય કામ? રતનનું થાય, હીરાનું થાય અને આ પણ થાય. બે નહિ હોય? આહાહા..! એમાં બે-ચાર છોડીયું હોય અને બે-ચાર છોકરા હોય ને. એને પરણાવવા, એને સારે ઠેકાણે નાખવા. એને સારે ઠેકાણે એટલે એણે માનેલું સારું. સારું ઠેકાણું ક્યાં સંસારમાં છે? આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- હોય એનું શું કરવું?

ઉત્તર :- શું છે પણ? એની પાસે ક્યાં છે અને એના ક્યાં છે ઇ?

મુમુક્ષુ :- એના ભલે ન હોય.

ઉત્તર :- એના કે દિ’? ‘સુમનભાઈ’ ‘સુમનભાઈ’માં છે. ‘રામજીભાઈ’ પાસે એ કે દિ’ આવ્યા છે એ?

મુમુક્ષુ :- સંયોગમાં તો છે ને.

ઉત્તર :- સંયોગ તો સંયોગનો અર્થ શું થયો? સંયોગનો અર્થ ભિન્ન છે, સંયોગનો અર્થ ભિન્ન છે. સંયોગનો અર્થ એકત્વ છે એમ ન આવ્યું. સંયોગને? આ આંગળી અને આ આંગળીનો સંયોગ. સંયોગ એટલે એ તો બે ભિન્ન પડ્યા. આ આંગળીમાં વર્ણ-ગંધ-રસ-સ્પર્શ છે એ એના છે. અને આ આંગળીનો એને સંયોગ છે. સંયોગ એટલે કે ભિન્ન છે. એક નથી. એ એકના એ નથી. આહાહા..!

એમ ભગવાનઆત્મા આહાહા..! ચીજને તો સંયોગી કહી છે, પણ પુણ્ય-પાપના ભાવને સંયોગભાવ કીધા છે. આવે છે ને કર્તા-કર્મમાં? ૬૯-૭૦ ગાથા. સંયોગભાવ છે. વસ્તુ તો સંયોગ, એ તો બહાર રહી ગઈ. આહાહા..! પણ પુણ્ય અને પાપ, દયા અને દાન, વ્રત અને ભક્તિના પરિણામ, એને સંયોગીભાવ કીધા છે. એ સંયોગ છે, સ્વભાવ નહિ. આહાહા..! અરે..! ભગવાન તો ત્યાં સુધી લઈ ગયા છે. એ સંયોગ બહારની ચીજ તો ક્યાંય એને

કારણે છે, વિકાર પણ સંયોગી એને કારણે છે... આહાહા...! પણ પ્રભુ ત્રિકાળી નિત્યાનંદના નાથમાં પર્યાયની ઉત્પત્તિ થાય છે, એ સંયોગ છે. ‘પંચાસ્તિકાય’માં છે. આહાહા...! કેમ કે વસ્તુ જે છે એની સાથે આ તો નિર્મળપર્યાય છે એ સંયોગી છે. ઉત્પાદ છે તે ધ્રુવમાં સંયોગ છે. આહાહા...! અરે...રે...! સાંભળો ક્યાં?

‘પંચાસ્તિકાય’માં પાઠ છે. ૧૮મી ગાથા. ભગવાનઆત્મા જે નિત્યાનંદ પ્રભુ ધ્રુવસ્વરૂપ જે એકરૂપ ત્રિકાળ છે, એમાં પર્યાયની ઉત્પત્તિ થાય એ સંયોગ છે અને પર્યાયનો વ્યય થાય તે વિયોગ છે. આહાહા...! એ ધ્રુવની સાથે પર્યાયનો સંયોગ-વિયોગ છે. આહાહા...! એવી જે ધ્રુવ વસ્તુ છે ત્યાં દષ્ટિ કરવાની છે, કહે છે. આહાહા...! ઝીણી વાત છે, ભાઈ! નવું લાગે. ન સાંભળેલું હોય એટલે ઝીણું લાગે. પણ માર્ગ આ છે, ભાઈ! આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- આ તો મુનિ માટે છે.

ઉત્તર :- મુનિ પણ પહેલી શ્રદ્ધા ને જ્ઞાન સમકિત પહેલું છે કે નહિ? પહેલું ભેદજ્ઞાન રાગથી ભેદ પાડવો એ સ્વભાવ સમકિતમાં છે કે નહિ? પછી આ તો વિશેષ સ્થિરતા.. અસ્થિરતાથી જુદું પાડીને ચારિત્ર એ ચારિત્રની વ્યાખ્યા છે.

મુમુક્ષુ :- આખું શાસ્ત્ર આચાર્યદેવે પોતા માટે લખ્યું છે.

ઉત્તર :- શિષ્યો માટે જ લખ્યું છે. પોતા માટે શું લખે? એ તો પોતાની ભાવના માટે કહ્યું છે. નિજભાવના માટે. પણ લખ્યું છે બીજાના હેતુનો. બીજા સમજે કે આવી ભાવના સંતોની હતી. આહાહા...! મેં મારી ભાવના માટે ‘નિયમસાર’ બનાવ્યું છે, એવો પાઠ છેલ્લી ગાથામાં છે. આહાહા...! છે છેલ્લી, જુઓ! ૧૮૭ ગાથા છે.

‘ણિયભાવણાણિમિત્તં મણ કદં ણિમયસારણામસુદં । ણચ્ચા જિણોવદેસં’ જિનનો ઉપદેશ સાંભળીને, જાણીને મેં આ કર્યું છે. આહાહા...! ‘કુંદકુંદાર્યાય’ પંચમઆરાના મુનિ છે, એ કહે છે, કે મેં મારી ભાવના માટે આ બનાવ્યું છે. એ પણ ‘ણચ્ચા જિણોવદેસં’ ત્રણલોકના નાથના ઉપદેશને જાણીને મેં આ બનાવ્યું છે. છે? ‘પુલ્લાવરદોસણિમ્મુક્કં’ પૂર્વ ને પરમાં દોષરહિત છે આ. આહાહા...! સમકિતીને પણ રાગથી ભિન્ન કરીને ભેદજ્ઞાન કરવાનું છે. ચારિત્રવાળાને અસ્થિરતાથી ભિન્ન કરીને સ્થિરતાનું ભેદજ્ઞાન કરવાનું છે. આહાહા...! ભેદઅભ્યાસ છે ને? એ પણ આમાં આવે છે. ૨૦૫. ૨૦૫ પાનું છે ને? એમાં એ આવે છે.

‘एवं भेदब्यासं जो कुव्वइ’ ૧૦૬ ગાથા છે. ૧૦૬ ગાથા છે. છે? ‘एवं भेदब्यासं जो कुव्वइ जीवकम्मणो णिच्चं।’ ઠીક. જીવ અને કર્મ બેનું ભેદજ્ઞાન જે અંદર કરે, તેને ‘पच्चक्खाणं सक्कदि’ તેને સાચું પરચખાણ થઈ શકે. આહાહા...! આવી વાતું છે. પણ શું થાય? અનાદિથી રખડતો છે અને બહારની પ્રવૃત્તિ આડે એને નવરાશ ન મળે. આહા...! ભેદઅભ્યાસ... ૧૦૬ ગાથા. પાનું ૨૦૫, ગાથા ૧૦૬. ભેદઅભ્યાસ. આહાહા...! ત્યાં તો જીવ અને કર્મનો જુદો અભ્યાસ કર એમ કહે છે. અહીં પણ પહેલેથી છેલ્લે સુધીનો ભિન્ન

અભ્યાસ કર એમ કહ્યું છે. ઓલું છે એ નિશ્ચય પ્રત્યાખ્યાન છે. આહાહા...! માળે! આવી જાતનો ઉપદેશ! પકડવામાં મુશ્કેલ પડે. કરી તો ક્યારે શકે આહાહા...! મગજમાં, ભેજામાં ઉતારવું કે આ શું કહે છે?

આવું શરીર, જોડે કર્મ, જોડે રાગ, જોડે પુણ્ય-પાપ અને પર્યાયનો ભેદ. આવી વસ્તુ હોવા છતાં, કહે છે કે એ ભેદ-રાગ અને વસ્તુથી અંદર જુદી ચીજ છે. આહાહા...! તું જેને પરમાત્માનો આત્મા કહેવાય છે, એ તું તદ્દન જુદો છો. પરમાત્માનું સ્વરૂપ જ તારું છે. જો પરમાત્માનું સ્વરૂપ ન હોય તો પર્યાયમાં પરમાત્માપણું આવશે ક્યાંથી? ક્યાંય બહારથી આવે છે?

લીંડીપીપરમાં ચોસઠ પહોરી પીપરની તિખાશ ભરી છે. ચરપરાઈ-ચરપરાઈ. આ લીંડીપીપર નથી થાતી? છોટી પીપર? કાળી. એ ચોસઠ પહોરી અંદર તિખાશ, ચરપરાઈ ભરી છે. એ ઘૂંટે છે ત્યારે આવે છે એ ક્યાંથી આવે છે? ઘૂંટવાથી આવે છે? ઘૂંટવાથી આવે તો લાકડા અને કોલસાને ઘૂંટે નહિ. એમાં છે. ચોસઠ પહોરી એટલે સોળ આના, રૂપિયે રૂપિયો તીખો ભાવ અંદર પડ્યો છે અને લીલો રંગ પૂર્ણ આખો... પીપર અવગાહન નાનું, રંગે કાળી છતાં તેના સ્વભાવમાં સોળ આના ચરપરાઈ અને તિખાશ અને લીલો રંગ પડ્યો છે.

એમ પ્રભુ આ દેહ પ્રમાણે હોવા છતાં અને રાગ અને દ્વેષની પર્યાયમાં દેખાવા છતાં, તે ભગવાનઆત્મા તેનાથી તદ્દન ભિન્ન છે. સોળ આના એટલે એમાં પૂર્ણ જ્ઞાન, પૂર્ણ આનંદ, પૂર્ણ શાંતિ, પૂર્ણ સ્વચ્છતા, પૂર્ણ પ્રભુતા અંદર ભરી છે. અરે...રે...! એ બહારની વાત માને, પણ પોતે કેવડો છે (એની ખબર ન મળે). આહાહા...!

‘ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા ક્રમે...’ કીધું ને? ક્રમે કહેતાં પહેલો રાગથી ભિન્ન પાડીને સમ્યગ્દર્શન કરે. પછી રાગની અસ્થિરતાથી ભિન્ન કરીને સ્થિરતા કરે. ક્રમે કીધું ને? આહાહા...! આ તો ભગવાન સંતોના વચન છે. દ્વિગંબર મુનિઓના વચન છે. એ તો કેવળીના કેડાયતો છે. ભગવાન ત્રણલોકના નાથ તીર્થંકરના પુત્ર છે એ તો. ગણધરને પુત્ર કીધા છે. સંતો નંદન છે. પરમાત્માના નંદન, જિનેશ્વરના નંદન છે. સમકિતીને જિનેશ્વરના નંદન કીધા છે. તો આ તો મોટા પુત્ર છે. આહાહા...! મુનિ એટલે, બાપુ! એ તો અત્યારે તો શું કહેવું? આહાહા...! અરે...! સમ્યગ્દર્શનના ઠેકાણા નથી ત્યાં મુનિપણા તો ક્યાં રહ્યા? આહાહા...! આકરું કામ, ભાઈ!

અહીં તો પરમાત્માનો વિચાર કરતાં પરમાત્મા સૌ થાઓ. કોઈપણ પ્રાણી સંસારમાં ન રહો. આહા...! પરમાત્મપદને પામો, ભાઈ! પણ વસ્તુસ્થિતિ આવી છે. આવી સ્થિતિને સમજ્યા વિના, માન્યા વિના, ઠર્યા વિના, પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત થશે નહિ, ભાઈ! આહાહા...!

‘અહીં, ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા ક્રમે...’ શબ્દ વાપર્યો છે ને? પહેલો રાગના વિકલ્પ અને ભેદથી

ભિન્ન અભેદ છે એવી દષ્ટિ સમ્યગ્દર્શન કરવું, પછી જે અસ્થિરતાનો રાગ છે એને છોડીને સ્વરૂપમાં સ્થિર થવું. એમ 'ક્રમે નિશ્ચય-ચારિત્ર થાય છે...' આમાં ક્રમે નિશ્ચય-સાયું ચારિત્ર થાય છે. આહાહા...! પહેલેથી જેને હજી ભેદજ્ઞાન નથી, રાગથી ભેદજ્ઞાન જેને નથી એને તો ચારિત્ર થતાં જ નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? 'ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા...' આહાહા...! એ શ્લોક મૂકશે. પછી અંદર શ્લોક કહેશે, હોં! પાછળ શ્લોક કહેશે. 'સંવર અધિકાર'નો, 'સમયસાર'નો. અત્યાર સુધી જે કોઈ સિદ્ધ થયા, એ ભેદવિજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા. છે જુઓ પાછળ. પછીના શ્લોકમાં. 'જે કોઈ સિદ્ધ થયા છે તે ભેદવિજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા છે;...' એ 'સંવર અધિકાર'નો શ્લોક છે. પાછળ છે. છે? અત્યાર સુધી જેટલા મુક્તિ પામ્યા પરમાત્મા નમો સિદ્ધાણં. સિદ્ધ જેટલા થયા, એ બધા ભેદવિજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા છે. કોઈ રાગથી, વિકારથી અને વ્યવહાર રત્નત્રયથી મુક્ત થયા એમ છે નહિ. આહાહા...! વ્યવહારનો વિકલ્પ છે તેનાથી પણ ભેદ પાડીને સમ્યગ્દર્શન થાય છે. પછી અસ્થિરતાનો ભેદ પાડીને સ્થિર થયા છે. આહાહા...! આવું સ્વરૂપ છે. મારી નાખે પણ આ જગતની જંજાળ. બહારના ભભકા...

કહ્યું નહોતું? એક ફેરી અમે ગયા હતા. છે ને ત્યાં? 'મણિભાઈ' કરીને 'મુંબઈ'માં છે. પાંચ-છ કરોડ રૂપિયા. આહાર કરવા ગયા હતા. પછી કેટલાય ઓલા હોલ તમારા શું કહેવાય? હોલમાં મખમલ પાથરેલા. પાંચ લાખ રૂપિયાનું તો એ હશે. ઘરવખરી એટલી. આપણા 'શાંતાબહેન'ના બેનના નણદોઈ છે. ત્યાં 'મુંબઈ' રહે છે. એક ફેરી ત્યાં આહાર કરવા ગયા હતા. એક ભાઈ હતો. 'ગુના'નો એક ભાઈ બહુ છોકરો સારો હતો, હોશિયાર હતો. 'વિજય'. બહુ છોકરો ઓલો હતો. પ્રેમ બહુ હતો. પણ એકદમ એને અંદરથી થઈ ગયું. પછી એને દર્શન દેવા ગયા હતા. એ 'જમશેદપુર'નું ત્યાં છે તાતાનું. ત્યાં નોકર હતો. એક વર્ષનું પરણેતર. બિચારાને એની માએ કિડની આપી, પણ દેહ છૂટી ગયો. એક વર્ષના પરણેતરે. બાપુ! ક્યારે દેહને શું (થાશે ક્યાં ખબર છે). આ હાડકા-ચામડા. ક્યારે ક્યાં થશે? અહીં થશે કે અહીં થશે કે અહીં થશે. આહાહા...! એ રૂપાળા લાગે પણ એ બધા હાડકા છે. આહાહા...!

એક હમણા ત્યાં સ્વાધ્યાય મંદિરમાં એક કાગડો કૂતરાનું મોઢું જૂનું હાડકાનું... બહાર છે ને બહાર ઓલી કોરનો ભાગ. સ્વાધ્યાય મંદિરનો. બારણાની બહાર. ત્યાં હાડકાનું આવડું પડેલું. કૂતરાનું જૂનું સડી ગયેલું હાડકાનું મોઢું. કાગડો લાવ્યો હશે. ત્યાં મૂકીને ભાગ્યો. ત્યાં પડ્યું હતું. પછી ભંગડી આવી હતી, બિચારી લઈ ગઈ. આહાહા...!

આ હાડકા, આ ચામડા. હવે એમાં પોતાપણું માનવું અને એના રૂપાળતામાં મોહ. આહાહા...! પ્રભુ! તું ક્યાં મુંઝાઈ ગયો? તારામાં આનંદ છે ને. એ રાગથી ભિન્ન પાડને, પ્રભુ! એમ કહે છે. એ રાગ છે તે દુઃખ છે, પ્રભુ! એ વિષયનો રાગ, આબરૂનો રાગ, પૈસાનો રાગ, રળવાનો રાગ, એ દુઃખ છે, આકુળતા છે. 'માણેકચંદભાઈ'! આહાહા...! દુનિયાથી

જુદી જાત છે, ભાઈ! આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- પૈસા હોય તો જ માણસ સુખી થાય.

ઉત્તર :- પૈસામાં ધૂળેય સુખો નથી. હેરાન-હેરાન છે બિચારા. આખો દિ' માથાફોડ. આનું આ લાવ્યા, આનું આ આવ્યું. એમાં છ-છ છોકરા, સાત-સાત છોકરા હોય, બધું રળતા હોય અને ૨-૨ લાખની મહિને પેદાશ કરતા હોય. જાણે ઓહોહો...! અમે ક્યાં ચડ્યા છીએ? ઊંચે કેટલા ચડ્યા? કેટલા હેઠે ઉતર્યા છે એની ખબર નથી. ગરીબ માણસ પણ જો સમકિત પામે તો એ ઊંચે ચડી ગયો છે અને આ બધા મિથ્યાત્વ ભ્રાંતિમાં પડ્યા છે એ બધા હેઠે પડ્યા છે.

અહીં એ કહે છે, 'ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા...' એ આવ્યું ને? જે કોઈ સિદ્ધ થયા એ ભેદજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા, જે કોઈ બંધાયા તેના ભેદવિજ્ઞાનના અભાવથી બંધાયા, એમ કીધું. કર્મથી બંધાણા અને કર્મને લઈને એમ ન કહ્યું. પરથી ભિન્ન પાડવાના અભાવથી બંધાણા છે. અને જેટલા છૂટ્યા છે એ પરથી ભિન્ન પાડીને છૂટ્યા છે. એ માટે ભેદજ્ઞાનની પહેલી વાત આમાં લીધી છે. વિશેષ કહેશે...
(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)